

Reformáció 500 – Arany 200

A 2011-es népszámlálás szerint Magyarország lélekszáma megközelíti a tízmillió-kétszázézer főt. Ebből csaknem hétmillió-ötszáznyolcvanötezer ember mondja magát kereszténynek. A protestánsok lélekszáma kevés híján kétféle millióra tehető, ám jókora a különbség a református felekezetük javára: egymillió-hatszázhuszonháromezer vallja magát reformátusnak, az ágostai hitvallású evangélikusok száma pedig mintegy háromszázöt-ezerre tehető. Ha most közelebbről, helyi, nagyvárosi viszonylatban szeretnénk szemlélteni honunkban a protestantizmus fejlődését, akkor kézen-fekvő, hogy valamely híres, református nagyvárosunk életének alakulását kell követnünk. 2017-ben nemcsak a reformáció emlékét ünnepeljük, hanem Arany János születésének kétszázadik évfordulóját is. És Nagykőrös, Arany János életének fontos állomása, egyszersmind református városaink közül az egyik kiemelkedő. Az alábbi írásban Oláh Róbert, a Nagykőrösi Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény geográfus-történésze a nagykőrösi reformáció ötszáz évéről ad képet olvasóinknak. (A Szerk.)

OLÁH RÓBERT

A szögelt kutyától a lőtt kakasig

A NAGYKÖRÖSI REFORMÁCIÓ ÖTSZÁZ ÉVE

Ha csendben, elfogulatlanul szemléljük a történelem viharait, amelyeknek egyike volt a reformáció, akkor hallhatjuk annak előmorajlását is, amely a XIV. századtól John Wyclif teológus egyházellenes fellépésétől hallható. E törekvések szellemében Csehországban Husz János (1369–1415) is a változás mellett foglalt állást, ám forradalmi próbálkozása az új eszmék hirdetésével, mint ismeretes, véres eseményekbe torkollott. A rendi és az egyházi reformmozgalom egy másik szintéren bontakozott ki igazán, hiszen a párizsi egyetem irányításával elindult a XV. századi zsinatkorszak, amelynek lapjai kitörölhetlenné váltak az emberiség történelmében.

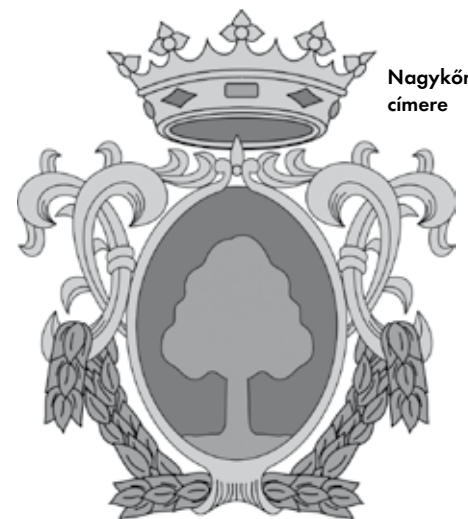
Az 1500-as évek elején Európát az inkvizíció lángba borította. A katolicizmus mindent irányító hatalma (a Szentszék által magát Isten helytartójának tartva) élet és halál ura volt ebben az időszakban. A római egyház alapjainak új teológiai kontextusra való helyezésére volt tehát szükség, amelyet Luther mondott ki, vállalva annak minden kockázatát. *A toll hatalmasabb, mint a kard* – mondotta állítólag Richelieu bíboros. Luther tollat rántott, s ellene karddal vonultak, ez tény. S noha az egyház próbált szembenézni a Luther színre lépése előtti múltjával, a reformáció felforgatta a XVI. század politikai rendjét is, amelyben a protestáns vívmányok nem jöhettek volna létre a háborúk és a gyenge Német-római Császárság nélkül.

Olyan helyzetben kell látnunk a reformáció kezdetét és megelőző időszakát, amelyben e történelmi események hatással voltak hazánkra

is. Hiszen ezen időszakban a Török Birodalom elnyomása alatt szenvedett a Magyar Királyság jelentős része, így a *Három Város*, azaz Cegléd, Nagykőrös és Kecskemét lakossága is. Nagykőrös kiemelkedő pozícióba került, mint khász város, ahol a török uralom mellett, a vallásszabadság gyakorlása révén, a lakosság szabadon áttért a református vallásra. Ennek történetét és emlékeit megismerve láthatjuk, hogyan zajlott a reformáció, s milyen változásokon ment át az eltelt félezer év alatt, s ennek pillérei a megtérés, a bűnbánat és az evangélium terjesztése voltak, valamint ezek megreformálása.

A nagykőrösi, református egyház születésének kezdeti dátumát igen nehéz megállapítani, hiszen a történelem viharai során a dokumentumaink közül sok elpusztult, így nem maradtak fent az utókorra. Nagykőrösön minden megtörtént, ami a nagy, országos színpadon zajlott, csupán kicsiben, s ennek jelentősége nem csorbítható, hiszen ezer szállal kötődnek minden magyar múltjához.

Bizonyosan állíthatjuk, hogy a mohácsi vész idejére datálható a nagykőrösi reformáció kezdete, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy Cegléd, mint szomszéd városunk, 1526 és 1530 között vette át az új vallást. *Balla Gergely* (1710–1774) mint nagykőrösi főbíró és krónikáiról vált híressé, aki művében említést tesz *Kálmáncsehi Sánta Mártonról*, aki elhozta Nagykőrösre az új hit szellemét. 1520-ban a nagykőrösi, középfokú tanintézetből indul útnak *Nagykőrösi Péter* Bécsbe, majd őt követően *Kőrösi Csuda Demeter* diák 1531-ben Krakkóba és Wittenbergbe. A fiatal diák itt töltötte az egyetemi tanulmányait, így Nyugat-Európából városunk deli ifjúsága hazahozta tudásának

Nagykőrös címere

erszényét, amelybe sok emlékmorzsát hinthetett Luthertől. 1526, minden magyar számára ismert dátum, az első év, amelyben a katolikus egyház szigora enyhült a török hódoltság alatt. Már ekkor megtette Nagykőrös az első lépést, hogy az új egyház kebelébe térjen. Kálmáncsehi Sánta Mártonról ugyan kevés információk maradt, de tanulmányainak évei egyeznek a reformáció kezdetével, így elmondhatjuk, hogy Nagykőrös azonnal magáénak tudhatja Luther szellemiségét.

A nagykőrösi, református egyház alapításának évét a gyülekezeti pecsétnyomón található dátumból ismerjük, amely 1545 évét őrzi. Ezt megelőzően is aktív, lelki életet élhettek a kőrösi emberek, így egyházunk országosan is az elsők között szilárdult meg az Alföld szívében. Luther bátor fellépését követően a reformáció további ágakra tagolódott, így Kálvin János genfi lelkész

tanaival a városunk nagyon hamar azonosulni tudott, így a kálvini tanokat magunkénak vallva a város és az egyház vezetése, az egyházi tanács összefonódott egyfajta konzisztórium, majd presbiteri egységbe egészen a XIX. század közepéig. Változás csak 1863-ban történt, amikor is a régi rendszert feledtette a zsinati-presbiteri rend, így a városi és az egyházi tanács különvált, az előbbibe választás útján, az utóbbiba egyházi tisztség betöltésével lehetett bekerülni. Így megnyílt a más felekezetűeknek a kapu a városvezetés kormányzásához, elsősorban a katolikusok előtt. Az erősödő kálvinista egyház egyre nagyobb vagyonnal rendelkezett, amelyhez hozzákapcsolódott a városi erdők hetedének felajánlása, s a famennyiség hatalmas bevételeket hozott a presbitériumnak.

Ezen összegeket az oktatásra fordítva megindult a méltán híres, országunk első református gimnáziumai között számon tartott, később Arany Jánosnak és a nagy tanári karnak otthont adó, patinás iskola működése 1557-ben. Azóta eltelt több mint négy és fél évszázad, de iskolánk mit sem vesztett fényéből. A Magyar Tudományos Akadémia is állást foglalt a gimnázium keltezésének ügyében: az 1550-es évek közepén már biztosan létezett az iskola, olvashatjuk a szakértői-kutatói véleményben. Az 1693. január 3-ai keltezésű törvényelírásában az iskola igaz hitről tesz tanúbizonyosságot, amelyben feljegyzik, hogy a korábbi összeírásnál ez bővebb terjedelmű. A tanulásról például az alábbi intelmeket olvashatjuk: „*A tanuló Istentől arra rendelt személy, hogy az Istenről szóló tudományt, azután a szépművészetet és az*

A barokk szószék a templomban

A reformáció emlékszobra a Hősök térén

egyházakban használandó nyelvet megtanulja”, hiszen „... az Iskola Istennek veteményes kertje: Seminarium Dei.”

Az iskola történetében számos, kiemelkedő pedagógus és később híres, nagy tudásra szert tett tanítványt említhetünk meg. Ennek alapja a nevelési alapelvekben tükröződik, amelyek szerint a nagy múltú intézmény vezérelvei az elkötelezettség, a műveltség és az igényesség. Az iskola és az egyház kapcsolatát jelzi egy korábbi tanulmányban megjelent, az iskola történetét bemutató zárószó is, amelyet a Bibliából idéznek: „Azokra a dolgokra törekedjünk tehát, amelyek a békességet és egymás építését szolgálják.” Napjainkban a református egyház temetőjének gondozásában a gimnázium tanulói aktívan részt vesznek, ápolják az elhunytak emlékeit és sírköveit, így az Arany János által írt sírversek elhunytjai felett is örökdik az utókor, a költőt idézve: „A holtak álmai felett Szépen virul a kegyelet.” A Nemzeti Örökség Intézete a Nemzeti Sírkerteken belül, egyfajta hazai pantheonban öt nagykörösi elhunytat tart számon: *Beretvás Ferenc* (1807–1878) földbirtokost, honvédtisztet, alezredest; *Filó Lajos* (1828–1905) református lelkészt, teológust, egyházi író; *Háló Kovács József* (1761–1830) református lelkészt, író, költőt, műfordítót; *Tanárky Geodeon* (1825–1887) politikust, író, a Magyar Tudományos Akadémia tagját; valamint *Szigeti Wurga János* (1804–1876) pedagógust, filozófust, Arany János tanártársát, a Magyar Tudományos Akadémia tagját.

Kiemelkedő büszkesége Nagykőrösnek, hogy 1830-ban Tanítóképző Líceum nyílt a város szívében, amelynek kapuja 1957-ig nyitva állott, majd azt követő három és fél évtized múltán újra megnyílt a Károli Gáspár Református Egyetem keretein belül a rendszerváltást követően. A reformáció 500. évéhez közeledve, 2016. november 13-án a Nagykőrösi Református Egyházközség a birtokában levő temetői területet, amelyet 1855-től a helyi zsidóságnak használatba adta, de nem mint tulajdonosnak, ezen ünnepélyes alkalomból ajándékozási szerződés keretében átadta a Nagykőrösi Zsidó Hitközségnek. Az utóbbi elismerése jeléül egy csodálatos ezüstharangot ajándékozott az egyházközségnek, hogy az évek múlásával az utókor is láthassa a nagylelkű, református gesztust, így az egyházak közötti megértés, a testvéri támasz jelképeként. A reformáció évében hatalmas megtiszteltetés érte nemcsak városunkat, hanem az Arany János Református Gimnázium, Szakgimnázium és Kollégium intézményét is, hiszen a Nemzeti Tanévnyitó ünnepségét nálunk, Arany János városában rendezték a református templom falai között.

A kálvinista gondolkodásmód igen szigorú, feddhetetlen erkölcsű életet követelt a híveitől, ennek megfelelően az egyház a hívek mindennapi életébe is beleszólt, mint például az öltözködésbe vagy a magaviseletbe. II. József, a kalapos királyunk uralkodásáig (1780–1790) és tiltórendeletéig a nagykőrösi egyháztanács bíraskodási jogot is gyakorolhatott, s büntetés kiszabásában

is eljárhatott. Az eklézsia- vagy egyházkövetés szokása alapján bizony bűnökben, pl. káromkodás vagy házasságtörés során a bűnös személy vállán fekete lepellel az egész egyháztanács és a város lakossága előtt bevallhatta bűnét, majd bocsánatot kérhetett a sértettől, valamint fogadalmat tett, hogy több, Istentől távoli cselekedete nem lesz, így úgymond megúszhatta a komolyabb büntetéseket, vagyis a csonkításokat, a nyelvkivágást, a korbácsolást vagy a városból való kiűzést. Ilyen esetre számos példa volt, mint pl. 1639. január 17-én, amikor is a városi jegyzőkönyvbe bejegyezték: „Feier Pal Felesége az Fekete Szekből az Ecclesiat megh kövesse.”

Mi bizonyíthatná jobban a körösi hitéletet, mint Isten házának monumentális nagysága, amelyet a városunkba érkező vándorok már messziről, a szélrózsa minden irányából megpillanthatnak. A budai mészkőből épült templomot a XIV. század óta többször átépítették, az 1630-as évekig katolikus templomként használták, ezt követően vált a református istentiszteletek színhelyévé. Egy 1933-as írásból merítve, amely Horváth József

magyarság kezdetén rakták le; alapépítményének korai román stílusa a XII. század elejére vall, az 1876-iki tatarozásnál az akkor még meglévő boltozat lebontásakor kikerülő téglák jegyéből Deák József tanár az 1901. évre teszi az építés megkezdését. ... Az ősi torony fejtét is sokszor tépte a harcos idők szele, bár természetkövekből épült teste félezred éven át megmaradt eredeti alapozásával nemzedékek örállójának. A magyar reformáció hajnalán az apostoli keresztet az evangélium csillagával cserélte föl; ércnyelvének zengő szárnyán dicsőséges és szomorú korszakok tűntek az elmúlásba, ablakszemei még látták az ősi Ents és Vántsod tanyai népét, látták a Kun László sátrába osonó Kemecse, Törtel, Árbóz orgyilkos törének villogását, végignézték a szörnyű tatárfutást, örködték a török járomban robotoló nép éjjelén. Várkertje nem egyszer védte sáncaival és sziklafalaival a martalócok elől menekülő hívek asszony- és gyermektáborát; kőválláról 1708-ban ágyúk torka dalolt a rabló rácokra halálos éneket; égbenyújtott, acélkezével kifogta a haragvó menny villámaikat... ”

A harangsalád a torony szívében

gimnáziumi vallásánár tollából származik, az alábbi romantikus és egyben hű képet kaphatjuk a körösi, szakrális csodáról: „Karsú sisakját a magasba emeli, gótikus bronzárkádja alól a messze, virágos Tiszahátra tekint, s mint rég letűnt századok büszke öre, mint kőbevésett, szent emlékezés áll kemény sziklakövekből rótt talpán, a város szívében, a nagykőrösi öreg torony! Áll és ködülte, téli estéken a kései utast mérföldre hunyorgó villanszemével barátságosan hívogatja hazafelé; áll és a lábánál piacoló, kavargó életet 71 méter magasban fénylő csillagával fel, az égiek felé parancsolja... Köveibe nyolc évszázad vihara, vésze írta be történetét; alapját s vele templomunk falait a keresztény

1708. szeptember 11-én a rácok Kecskemét feldúlása után Nagykőrös falai alá vonultak, s a Zsoltárok szavai a lakosságnak valósággá váltak: „Bizony elrejt engem az ő hajlékába a veszedelem napján...” Az égbe nyúló toronyból nemcsak a rácokat ágyúzták a helyiek, hanem a felhőket is, hogy „elriasszák” a viharokat és a jégesőt, így elmondhatjuk, hogy Benjamin Franklin (1706–1790), aki a villámhárító feltalálója és az Amerikai Egyesült Államok Függetlenségi Nyilatkozatának egyik fogalmazója és deklarálója, s mint egyben természettudós került be a hallhatatlan feltalálók közé, minthogy „Eripuit coelo fulmen...”, azaz „Aki kiragadta a villámokat az égből...”, így ezen tette előtt a helyiek is próbálkoztak a villámok

A torony
a nagyszabású
átépítés alatt

megfekezésével a templomtoronyból. Bár nincs információnk arról, hogy sikeres „villámhárítás” történt volna, de számos villámcsapás érte a templom tornyát, amely többször meg is sérült. A villámcsapások okozta károkról az alábbi fennmaradt, nagykőrösi ismertetés alapján tudunk, amely 1711-ben keletkezett: „A menykő megütötte a tornyot másodszer, melly is csak egyenesen ment le a tetejét fel szaggatván. ... mihelyt az Isten itéleti meglett, az emberek békutottak a templomban, olyan nagy bűdös füstí volt a kőnek, hogy egymást az emberek alig láthatták és szagolhatták.” Érdekes adat, hogy a város két hordó puskaport is tárolt a toronyban, de szerencsére sem ennek, sem a strázsáló őrnök nem esett semmi baja.

Az 1711-es eset közlöje Balla Gergely volt, mint ahogy a következő eseményé is, ahol tudósítja az utókort az alábbi villámcsapásról, amely újfent a templomtoronyt érte 1741. május 18-án: „... éjtszaka 12 óra előtt az ide való tornyot a menykő megütötte, és a tűz a tornyot tartó fa oszlop tövében kapván lángot vetett, azután az ott lévő strásák által hir adatván harangoztak,

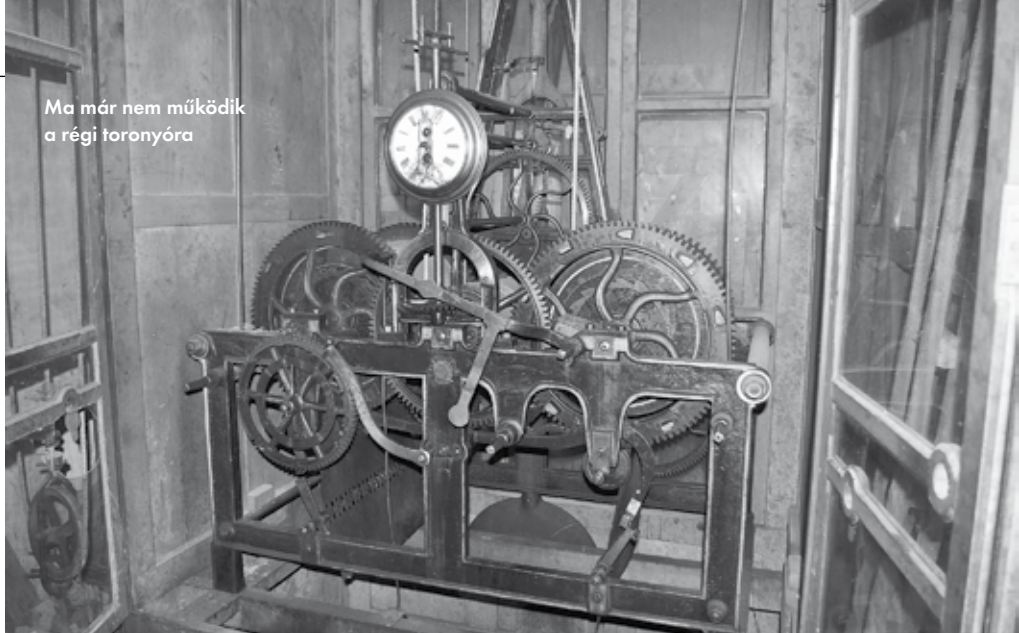
Naplementekor

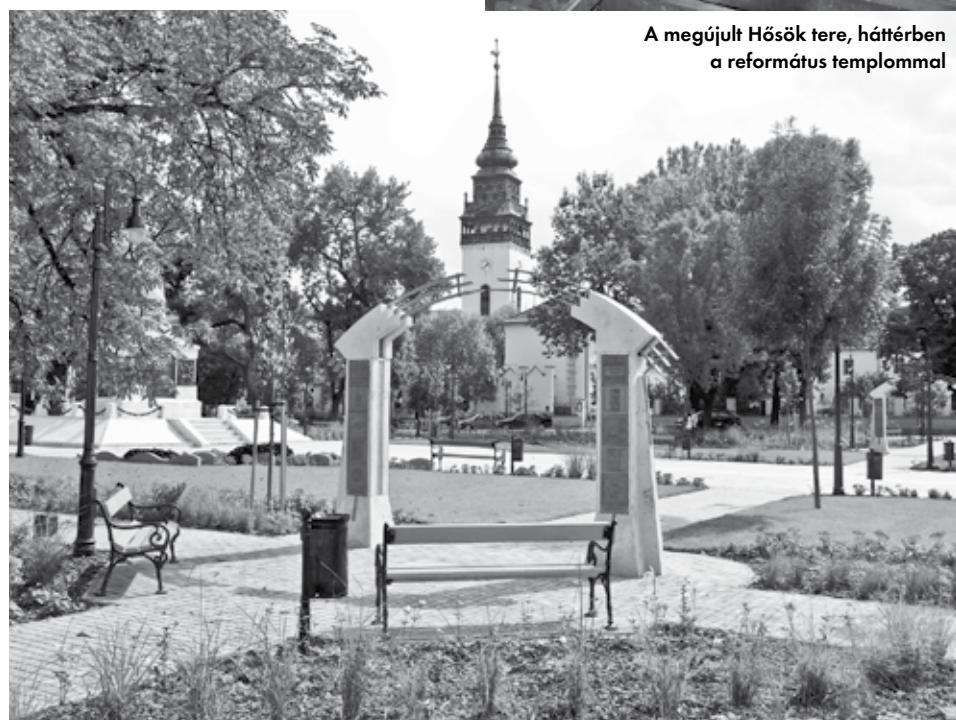
mellyre a nép öszvetődülván tejet és vizet parancsoltak hozni, azonnal annyit hoztanak a lakosok, hogy azon lángozó tűz a téjjel és azután vízzel elolttatott és a torony megmaradott.” Ezt öröktette meg a később lelkipásztorrá lett professor, Medgyesi Pál (1604–1663) is, aki naplójában feljegyezte a hálás utókornak az alábbi feliratot, amely már nem olvasható az egyik ablakon, amely egykoron a Városháza épületére nézett: „Saepe petunt celsas errania fulmina turres, Tu vigeas nostri laeta favore Dei.”, azaz „Gyakran felkeresik a tévelygő villámok a magas tornyokat, Te Istenünk kegyelméből sértetlenül állj.” Bizonyos források szerint a felirat a toronyóra fölé került 1765-ben, elrettentve a mennykövet, amely oly sokszor csapta a reformáció nagykőrösi jelképét. Ezt Medgyesi is megerősítette chronosticonjában (ez általában homlokzaton elhelyezett, latin nyelvű felirat, amelynek betűit összeadva évszámot kapunk). „Fenséges homlokán a történelem árnya ül; tekintete a múltakon mereng és a jövőbe néz...”, olvashatjuk, ha kinyitjuk a XX. század elején keltezett *Nagykőrösi Református Egyház múltja és jelene* című munkát, amelyből kiviláglik, hogy mekkora gonddal féltették és óvták eleink ezt a csodát és azt, amelyet szimbolizált, még akkor is, amikor az első világháború terhét éppen csak túlélte az ország és a város. S amikor újabb gazdasági válság nehezedett Európára, s megállíthatatlanul meneteltünk egy újabb világégés felé, amelynek jeleit akkor még nem tudhattuk, hogy mivé válik majd az emberiség pusztító szándéka és ezen vészterhes időszak.

A többszöri átépítéseket követően 1758-ban új toronysisak készült, de a mai alaprajzát a templom csak az 1876–1877-es évben nyerte el, amikor is addigra a templomtestet megmagasították, új padok és karzatok készültek, valamint az orgonát áthelyezték a jelenlegi helyére. 1887-ben a városi tanács az egyháztanács tagjait kéri, hogy a tűzjelző szolgálatot helyezze át, mivel a növekvő város feletti szolgálatot már nem lehetett biztonságosan ellátni. Így átalakítást kellett véghez vinni, amely 1890-re el is készült, de a torony árbocfája sajnálatos módon elhajlott és megrongálódott, így újabb építkezésbe kellett kezdeni. A kornak megfelelő pályázatot írtak ki, amelyet 1906-ban visszavontak, de később, mintegy három hónap múlva Kakas jelisével Foerk Ernő és Sándy Gyula budapesti építész tanárok elnyerték a pályamunkájuk révén a tervezési és a kivitelezési megbízást. A torony és a templom mostani formájában 1907 óta jelképe Nagykovács városának és a helyi, református vallás szilárdágának. Érdekesképp megemlítendő, hogy a torony tetejét díszítő kakas farktollait, ha elég éles a szemünk, vagy távcsövet használunk, láthatóan több, apró sérülés borítja, amelyek eredete máig sem tisztázott, de ismeretes, hogy lövöldözés során céltáblának használták. A második világháború utolsó éveire datálható az ilyen sérülések keletkezése, de a német hadsere-

get illetően azért nem lehet ezt az ő számlájukra írni, mert biztosan maradt volna fent a szovjet bevonulás után visszaemlékezés, amelyben a háborús ellenfél pusztításait veszik számba. A magyar lakosság ilyen profán „szórakozással” nem mert volna élni, hiszen hatalmas tisztelettel adóznak jelenleg is a templom és szimbólumai iránt. Legáltalánosabban elterjedt nézet szerint a szovjet katonák bevonulásakor a szórakozásuknak esett áldozatul a kakasdísz. Ez az eset azért sem maradhatott fent írott vagy fényképes dokumentációban, mert rossz fényt vetett volna az orosz hatalomra az ötvenes évektől a rendszerváltásig. A 90-es évek elején a kivonulás során azért nem lehetett ilyen kárt okozni a toronyban, mert az hatalmas visszhangot váltott volna ki, így gya-

Ma már nem működik a régi toronyóra

A megújult Hősök tere, háttérben a református templommal

A meglőtt kakas a torony tetején

nítható, hogy 1944. február 7-ét követően került erre sor valamikor a háború viharában.

Egy templom történetéhez az orgonájának, a toronyórájának, a harangjának és a szószékének története is szervesen hozzákapcsolódik, kiváltképp, hogy igen érdekes, s a nagykőrösi emberek világára jellemző. A teljesség igénye nélkül e tárgyak történetének megvizsgálásakor nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a református vallásban kezdetben nem használtak az istentiszteletek során orgonát annak drágasága és ritkasága miatt, hiszen hazánkban a XVII–XVIII. század során döntően a német származású lakosság igényének megfelelően épült e grandiózus hangszer. A hazai orgonaépítés első, nagy hulláma 1820 és 1830 közé tehető, amelyhez Nagykőrös is csatlakozott, de a munkálatok csak 1856-ra fejeződtek be, s ezen év karácsonyán mutatták be a hangszer a város és a hívek örömeire, amelyet *Patay Sámuel* és *Beretvás Éva* adományából tudtak megvalósítani. A helyi egyháztörténetben kiemelkedő szerepe van az adományozóknak, hiszen a felajánlások mind Isten dicsőségét voltak hivatottak szolgálni. Eötvös Károly *A nagy-kőrösi*

kántor című novellájában a korabeli, kőrösi ember gondolatait humoros előadásban örökítette meg az utókornak. Emellett Arany Jánost és a nagy tanári kart is meghívta az esemény, a munkálatok csúszása, így a gimnáziumi gúnylapban az orgonán hiányzó sípok helyett gyermek- és macskafejek kandikálnak ki, amint nagy erőlködéssel énekelnek. A kép aláírása is sokatmondó: „*Indítvány, miképp lehetne a kőrösi orgonánál az érc-sípokot ideiglenesen pótolni.*” 1933-ban átépítésre és korszerűsítésre vállalkoztak, végül 1992 és 1997 között eredeti helyén teljesen modernizálva, de a múltjának megfelelően újraépítve adták át a nagyközönségnek ezt az értékes hangszer. Dávid István elismert orgonaművész és főiskolai tanár így fogalmazott az új hangszerről: „*A sípanyag értékes részének megőrzése folytán az új hangszerben négy korszak építési stílusát kell egységgé formálni, ami nem mindennapi orgonatervezői és -építői feladat. Az eredmény viszont minden fáradtságért kárpótolható.*” Az értékes hangszer segítségével számos koncert és kórus mutatkozik be, így hirdelve Isten ígését és a dallamokon keresztül hirdelve dicsőségét.

A harangozók nem csupán a harangok játékára kellett figyeljenek, hanem a toronyóra működtetése és beállítása is az ő feladatuk volt, bár ennél gyakrabban végeztek lakatosmunkát, így innen ered a *Lakatos* ragadványnevünk is. Mesterségük mellett a város tüzeinek őrzése kiemelkedő jelentőségű feladatuk volt, hiszen a harangokkal riadójelet is adhattak a városban, nem véletlenül maradt fent a régi mondás: „*Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango.*”, azaz „*Az élőket hívom, a halottakat elsíratom, a villámokat megtöröm.*” Az első toronyórát 1693-ban Bécsből hozták, s ugyancsak innen vásárolták a következőt is az 1790-es évek elején. Jelenleg már egyik sem működik, ezért most a kor követelményeinek megfelelő, műhold által vezérelt, mindössze doboznyi méretű eszköz felelős a pontos időért, amelyet a torony messziről mutat minden kőrösi polgárnak, valamint a harangozásért, amely istentiszteletre hívja a hívőket. A tornyosok, a harangozók és az órásmesterek a város kasszájából kapták a fizetségüket. Erre példa *Gerecze István* tornyos 1733–1734-es fizetségének listája: „*Eszteendőig való Conventiója* (járandósága): *Kész Pénz f. 6.;*

A nagykőrösi reformátusok orgonája

Teljes pompájában a templom csillárja

Arany János Művelődési Központ

Egy mente; Tartása Város házatúl; Egy Szűr; Két Pár Ing és Gatyá; valamint Két Pár Csizma Debreceni". Ebből láthatjuk, hogy a városvezetés minden részletre kiterjedő fizetéssel honorálta a szakemberek munkáját. A torony három harangnak ad otthont, amelyek közül a legidősebb 1787-ben készült. Ennek tömege mintegy 1300 kilogramm, így a háromból a legnagyobb is egyben. A másik kettő szerényebb tömegű és fiatalabb korú, „csupán” 400, illetve 240 kilogrammot nyomnak, s „csak” 1924 óta lakói a toronynek. A templomba belépve hamar feltűnik a puritán, egyszerű kialakítás és hagyományok mellett az igen gazdagon díszített, barokk szószék. Ennek eredete és készítése bizonytalan, annyit tudunk biztosan, hogy az 1750-es évek táján készülhetett. Feltételezhetően Ceglédről került ide ajándékozás révén az alsódabasi *Halász család* kegyúri adományaként. Az ősi templomot egy időszakban a két felekezet közösen használta, így néha történtek is atrocitások a hívők között. 1560 körül észak felől új épületrész építésével igyekeztek a két vallás táborát elkülöníteni, de egy ízetlen tréfa miatt ez nem volt lehetséges. Egy alkalommal az istentiszteletre érkezők döglött kutyát találtak a szószéken a tiszteletes testhelyzetére emlékeztetve, s ez olyan felháborodást váltott ki a hívek körében, hogy a gonosz tréfa kieszelői jobbnak

látták, ha kereket oldanak a városból. A későbbi időszakokban sem érezhették a katolikusok magukat biztonságban, hiába állt a város földesura az ő pártjukhoz. Végül 1788. január 9-én, Szent László tiszteletére késő barokk és klasszicista stílusban, copf jegyekkel felszentelték a katolikus híveknek az új templomot, így a városban minden felekezet saját templommal büszkélkedhet immár.

Érdekes adat, hogy a katolikus templom felszentelése előtt a város népessége egy időben csaknem teljesen református vallású volt. Ezt bizonyítják az 1681 óta vezetett anyakönyvi kivonatok, amelyekbe 1718-ig csupán a házassági adatokat jegyezték be. Ettől a dátumtól már a kereszteleési adatok is feljegyzésre kerültek egészen 1895-ig, amikortól már ezt a feladatot az állam vette át. Az ódon falak számos értéket őriznek, lépten nyomon ilyenekkel találkozik a figyelmes szemlélő, mint például a gótikus kereszteleődencével és az ugyancsak gótikus jegyeket viselő zárkövel, amely Ferenczy István *A halál géniusza* című alkotása. Vagy az 1637-ből fennmaradt, eredetileg 200 példányban készült, ám jelenleg 21 darab énekeskönyv. Az *Öreg Graduál*, azaz egy énekeskönyv, a fennmaradt példányok közül a legszebb állapotú, s azon közösség tulajdonában van csaknem 400 éve, amely azt megkapta a XVII. század első felében. Külön emeli a könyv

értékét az ajándékozási története, hiszen I. Rákóczi György (1593–1648) saját kezével írta a latinból lefordított bibliai szöveget a nagybecsű ösnyomatványba: „*Annakokáért tehát) nem azé, a ki akarja, sem nem azé, a ki fut, hanem a könyörülő Istené.*” A helyi, református egyház történelmében pilléreként számító templom hűen tükrözi a vallás változását és a kőrösi emberek hitbéli meggyőződését.

Láthatjuk: Nagykőrös múltja ezer szállal kötődik a reformációhoz. Ezt jól bizonyítja, hogy számos, országosan is ismert, a magyar múlt nagyjainak számító lelkészünk neve maradt fenn az utókorra, ilyen például *Helmezi István* (1670–1753), aki 13 évig, egészen haláláig viselte a superintendensi (püspöki) hivatalt. *Czira Kovács Lajos* (1830–1905), aki 44 évig volt a helyi refor-

mátus egyház lelkésze, 1861-től *Filó Lajos* (a nagykőrösi szószéken tudós-lelképásztor-ként az „*Aranyország*” névvel vált országosan ismeretté), s lelkésztársa, *Nánási Fodor Gerzson* (1763–1835), aki a genfi akadémián végzett, s akit 1814-ben egyházkerületi főjegyzővé választottak. Vagy *Báthori Gábor* (1798–1872) volt főesperesé, egyházkerületi főjegyzőé, helyettes superintendensé meg császári és királyi miniszteri főtanácsosé Bécsben. Ilyen dicső

múlttal az emlékévre készülve számos rendezvény, verseny és konferencia ápolja a protestáns egyház szellemiségét. Olyan városban járunk, amely 2018-ban ünnepli *650 éves fennállását*, s e hat és fél évszázadból *öt a református vallás jegyében* telt el. Büszkék vagyunk a múltunkra és a jelenünkre, a jövő generációinak nevelése a kezünkben, településünkön az óvodától az egyetemig végez oktató- és nevelőmunkát a református egyház. A keresztyén tanítás időtállóágának jegyében, amelyet az emlékév is jól mutat. Nagytiszteletű Szabó Gábor lelkészelnök szavait idézem: „*Nagyon sok minden változott az elmúlt 500 év alatt az emberiség, Európa, Magyarország és az egyházi életben is. Egy valami azonban változatlan: Isten igazsága, ez a valami nem változik, sosem változik, mert Isten örök, az ő ígérete az ember életére és üdvösségére nézve. Ez nagyon fontos, hogy ezt mindig tudjuk, hogy mi így véljük. Őrá mutat az életünk. Őt keressük. Benne találjuk meg az üdvösségünket.*”

Soli Deo Gloria! ♦♦

Nagykőrös, 2017. november 15.

A szerző fényképei mellett a további felvételek az Arany János Közérdekű Muzéális Gyűjtemény, Patonainé Grónai Éva és Rácz Péter szívesége.